

Логінова Ольга Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу,
менеджменту та управління бізнесом
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Lohinova Olha,
PhD in Economics, Associate professor,
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University,
<https://orcid.org/0000-0002-9209-5785>

УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ MANAGEMENT OF LOGISTICS ACTIVITIES OF PHARMACEUTICAL ENTERPRISES

Логінова О. А. Управління логістичною діяльністю фармацевтичних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 1. С. 22-26.

Lohinova O. Management of logistics activities of pharmaceutical enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Volume 8. № 1, pp. 22 – 26.

Сучасний ринок медичних послуг та фармацевтичних продуктів є насиченим, на якому діє велика кількість спеціалізованих підприємств різної форми власності. За таких умов споживач орієнтується на ті компанії, які найкраще задовольняють його запити. Будь-які логістичні процеси, неважливо, внутрішні вони чи зовнішні, завжди розробляються таким чином, щоб постійно підтримувався безперервний потік виробничих матеріалів, що завершуються доставкою до кінцевих споживачів. Доведено, що від того, наскільки швидко, вчасно та в якому вигляді доставлять необхідний товар чи послугу, залежить репутація фірми, а також чи залишиться клієнт саме з цією компанією, чи знайде іншу, а в умовах воєнного стану вчасне та якісне транспортування життєво необхідних продуктів, таких як їжа та вода, медикаменти та інші товари, виступають одним з найважливіших процесів з-поміж інших, адже від швидкості та об'ємів можливої доставки, наприклад, гуманітарної допомоги, може залежати ціле місто.

Ключові слова: логістика, фармацевтична галузь, репутація фірми, менеджмент, інструменти виробництва.

The modern market of medical services and pharmaceutical products is saturated, in which many specialized enterprises of various forms of ownership operate. Under such conditions, the consumer focuses on those companies that satisfy his requests best. Any logistics processes, no matter whether they are internal or external, are always designed in such a way that a continuous flow of production materials is always maintained, ending with delivery to end consumers. The effective functioning of all logistics processes is a significant factor in the development of business, its work, the commitment of existing customers and the influx of new ones. It has been proven that the reputation of the company depends on how quickly, on time and in what form the necessary product or service is delivered, as well as whether the client will stay with this company or find another, and in the conditions of martial law, timely and high-quality transportation of vital products, such as food and water, medicines and other goods, are one of the most important processes among others, because an entire city can depend on the speed and volume of possible delivery, for example, of humanitarian aid. Therefore, for the effective and productive existence of the entire industry, it is extremely necessary for each subject of this field to perform its part of the work qualitatively, on time, and at a high level. In general, the high-quality and efficient work of the pharmaceutical industry has a direct impact on the well-being of the entire Ukrainian population. Therefore, it can be singled out that ensuring efficient logistics plays a very important role in the success of business and affects the company's reputation directly. Untimely delivered or damaged material or goods due to improper transportation conditions, lack of warehouse space or, on the contrary, the presence of excess warehouses that are not used, or any other problems related specifically to logistics processes can bring quite serious losses for the company, and sometimes, can cost many years of impeccable reputation.

Keywords: logistics, pharmaceutical industry, company reputation, management, production tools.

Вступ

Через загострення конфлікту та військового нападу Російської Федерації на Україну діяльність майже всіх галузей країни постраждала. Велика кількість компаній були вимушені призупинити свою роботу на певний час, а деякі так і не змогли «відійти від шоку» й відновитися. Ті компанії, що вистояли, наразі вимушені стикатися із новими викликами. На жаль, існуючі проблеми теж нікуди не поділися й тільки ще більше загострилися. А оскільки більшість сфер так чи інакше пов'язані між собою, то страждає уся система, й економіка України не може повернутися до довоєнного рівня. Тому вкрай необхідно якомога швидше почати вирішувати проблемні питання, аби всі галузі, особливо такі необхідні незалежно від ситуації в країні, як фармацевтика та логістика, змогли повноцінно, ефективно та якісно проводити свою діяльність.

Аналіз фармацевтичного ринку України систематично проводять як міжнародні (IMS Health Consulting, Business Monitor International), так і українські компанії (Baker Tilly, «Фармпланета», «Аптека»). Дослідження проблем логістичного управління опрацьовано в роботах: Анікіна Б.О., Алесінської Т.В., Бауерсокса Д.Дж., Гаджінського А.М., Кальченко А.Г., Крикавсько-

го Є.В [1], Короленко Н.В. [7], Окландер М.А. [8] тощо. Проте їх практичне застосування в сучасних умовах фармацевтичного ринку України висвітлено недостатньо.

Визначення мети та цілей дослідження

Мета статті – проаналізувати та дослідити особливості управління логістичною діяльністю фармацевтичних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

Одна з найнепримітніших, але дуже важливих функцій, яка на сьогоднішній день існує в абсолютній більшості компаній – це логістика. Іноді саме через недостатньо якісне забезпечення виконання функцій планування, закупки, транспортування, зберігання, обробки тощо, на будь-якому з етапів виробництва, компанія має зайві витрати чи несе великі збитки. Саме тому вкрай необхідно грамотно організувати всі процеси.

Будь-які логістичні процеси, неважливо, внутрішні вони чи зовнішні, завжди розробляються таким чином, щоб постійно підтримувався безперервний потік виробничих матеріалів, що завершується доставкою до кінцевих споживачів. При цьому, всі доставки мають бути вчасними, тобто той чи інший матеріал чи товар має бути доставлений у певний час, місце, у відповідній якості та за попередньо узгодженою ціною. На кожному етапі можуть бути муда, тобто такі процеси чи діяльність, що не приносять фактичної користі кінцевому споживачу. В логістичній сфері можна виділити декілька типових областей, де виникають зайві витрати. Такими є: логістичне обслуговування та підтримка клієнтів, прогнозування попиту та планування, закупівлі та постачання, управління запасами, поставки та комунікації, пакування матеріалів, транспортування, зберігання та екологістика (reverse logistics).

Відповідно, такі процеси приносять зайві витрати, тож мають бути або усунені зовсім, або вдосконалені таким чином, щоб вони почали приносити користь споживачу [2].

Завдяки систематичному аналізу всіх процесів, контролю кожного етапу логістики, підтримці наявних успіхів, за допомогою інструментів виробництва можна досягти повної відсутності зайвих процесів та запобігти небажаних дефіцитів.

Використання інструментів виробництва в логістиці також дуже часто залежить від сфери діяльності компанії, специфіки організації усіх процесів на виробництві та структури менеджменту загалом.

Відповідальність – саме це поняття має найважливіше значення, коли мова йде про фармацевтичні препарати, їх виробництво, зберігання та транспортування. Адже кожна компанія, яка бере участь у цьому процесі, має дотримуватися належних стандартів безпеки та якості.

З початком пандемії фокус уваги змістився від локальних умов в аптеках та лікарнях до глобального процесу доставки від виробника до кінцевого споживача. Таким чином, гостро постало питання спроможності логістичних компаній перевозити фармацевтичну продукцію по всьому світу. Рівень технічного устаткування, обізнаність штату, відповідна сертифікація – усе це стало критично важливим для гравців ринку, щоб забезпечити доставку значних обсягів медикаментів у безпрецедентний період пандемії.

Основними показниками, які потребують ретельного контролю під час перевезення, є температура, вологість та освітлення. Найменша помилка може призвести до зіпсування продукції та зміни її фармакологічних властивостей. Тож не дарма логістичні компанії мають відповідати суворим вимогам, пройти внутрішні аудити та отримати сертифікацію, документально засвідчивши свою придатність до транспортування медикаментів.

Світовий ринок фармацевтичної логістики представлений спеціалізованими, а також компаніями з широким спектром послуг, серед напрямів роботи яких є перевезення лікарських засобів. Усі вони прагнуть відповідати міжнародним стандартам якості та впроваджують кращі практики транспортування чутливих вантажів. Серед них, наприклад, GEFSCO.

Компанія наразі сертифікована відповідно до вимог належної дистрибуторської практики GDP в 19 країнах групи. А у 2021 році отримала від Bureau Veritas сертифікат GDP з автомобільних перевезень фармацевтичної продукції в Україні.

Це дозволяє компанії перевозити лікарські засоби в країні й поставляти їх в імпортному та експортному напрямках. GDP сертифікат дійсний протягом трьох років і свідчить про те, що підприємство виконало всі вимоги Керівництва Європейського Союзу з належної виробничої практики поширення медичних і фармацевтичних препаратів для людей. В рамках аудиту сертифікації Bureau Veritas у листопаді минулого року перевірило відповідність поставок GEFSCO

Україна вимогам безпеки для фармацевтичної індустрії, а також проаналізувало системи якості та процеси, реалізовані на локальному операційному рівні.

Наразі GEFCO Україна на постійній основі співпрацює вже з 5 виробниками фармацевтичної продукції, які в свою чергу також провели аудит процесів логістичної компанії та визначили їх відповідність своїм стандартам.

Окрім транспортної логістики група GEFCO використовує три розподільних центри з регульованою температурою для медикаментів, якими управляє підрозділ GEFCO Air & Sea в Схіпхолі (Нідерланди), Хітроу (Великобританія) та Франкфурті (Німеччина).

Якісно виготовлені, безпечно збережені та належним чином транспортовані ліки рятують життя людей в усьому світі, особливо це відчутно у критичні періоди. Наразі, під час пандемії COVID-19, ринок фармацевтичної логістики знаходиться в стадії стрімкого розвитку та формування нових стандартів. Тож це має стати не труднощами, а мотивацією до постійного вдосконалення, прагнення стати кращими, підвищення соціальної відповідальності.

Вторгнення Російської Федерації в Україну значно погіршило стан фармацевтичної галузі й змусило стикнутися із низкою нових проблем та погіршенням ситуації з вже наявними. Як зазначає німецька медіакорпорація «Deutsche Welle» у своєму інтернет-виданні, «у перші дні повномасштабного вторгнення Росії в Україну перестали працювати 90 відсотків аптек. Там, де це можливо було зробити, українці розкупили найбільш затребувані препарати» [5].

Основними проблемами унеможливлення роботи аптечних установ та фармацевтичних підприємств були: відсутність персоналу, адже в основному в аптеках працювали жінки, велика кількість яких виїхала з місць свого постійного проживання або в інший регіон України, або закордон; ще певна кількість робітників цієї сфери пішли у лави ЗСУ; логістичні проблеми через бойові дії в певних районах, які на певний час унеможливили перевезення фармацевтичних продуктів та сировини будь-яким чином, а також заблокували доступ до складів з ліками та іншими товарами; складнощі з процесами ліцензування, контролю якості та імпорту лікарських засобів. Також існують й інші проблеми, що виникли ще до початку російського вторгнення, як-от: відсутність централізованої автоматизованої системи обліку лікарських препаратів та супутніх товарів; неякісний електронний обмін даними; досить часто аптеки навіть однієї мережі не мають доступу до інформації щодо наявності тих чи інших ліків одне в одного.

Необхідність транспортування виробленої продукції спонукала до розвитку та зростання попиту на логістичні послуги ще з моменту промислової революції. Сьогодні ж логістична галузь фактично є основою світової економіки. Логістика є частиною ланцюга постачання, і вона присутня на досить великій кількості етапів виробництва, починаючи від транспортування необхідних матеріалів для виготовлення продукції й закінчуючи доставкою кінцевого товару до безпосередньо самого споживача.

Отже, з абсолютною впевненістю можна стверджувати, що забезпечення ефективної логістики грає дуже важливу роль в успішності ведення бізнесу та напряду впливає на репутацію компанії. Невчасно доставлений чи зіпсований через неправильні умови транспортування матеріал чи товар, відсутність місця на складі або ж, навпаки, наявність зайвих складських приміщень, що не використовуються, або будь-які інші проблеми, пов'язані саме з логістичними процесами, можуть принести досить серйозні збитки для фірми, а й іноді можуть коштувати багаторічної бездоганної репутації. Відповідно, компанії, зацікавлені в ефективній та якісній логістиці, витрачають немалі кошти для її підтримки та розвитку.

Доставка товарів може відбуватися трьома основними видами транспорту: наземним, повітряним та водним. Вибір найбільш вигідного транспортного засобу залежить від багатьох факторів, таких як відстань, географічне розташування точок відправки та доставки, вага вантажу, його об'єм тощо.

Військовий напад Російської Федерації на Україну суттєво вплинув на галузь логістики в Україні. Говорячи про компанії, що надають логістичні послуги на території України, варто зазначити, що більшість іноземних фірм призупинили свою діяльність на час війни. В той же час українські компанії в своїй більшості або також призупинили свою роботу, або ж переорієнтувалися на перевезення гуманітарних вантажів.

Основні проблеми та складнощі, з якими наразі стикається логістична галузь, наступні: відсутність достатньої кількості робітників, які безпосередньо виконують перевезення, більшість з яких вступили до лав ЗСУ чи пішли в тероборону. Також деякі не хочуть ризикувати життям при виїзді до «гарячих точок». Збільшення та подовження часу на виконання маршрутів, адже велика кількість важливих трас постраждали від нападу Росії, частково дороги були

заміновані, було підірвано мости тощо. Відсутність пального на більшості заправних станцій, обмеження щодо об'ємів при продажі та постійно зростаюча ціна [2].

Не варто забувати й про ті проблеми, з якими стикалася галузь ще до початку військового наступу Російської Федерації на Україну, адже більшість з них не зникла, а в окремих випадках навпаки, тільки погіршилися.

Так, наприклад, згідно з аналітикою, проведеною в грудні 2021 року інформаційно-аналітичним ресурсом Logist.FM, логістична галузь мала наступні поточні проблеми: швидке зростання цін на пальне (дана проблема посилилася ще більше за два місяці військової агресії Російської Федерації в Україні), відсутність приватної тяги на залізниці, що унеможливило здійснення великої кількості проєктів та стримує розвиток залізничних перевезень на внутрішніх та міжнародних маршрутах, зміни у правилах оформлення ТТН, запровадження вагового контролю, яке має як позитивну, так і негативну сторону, адже з одного боку, його відсутність призводила до чималої кількості інших проблем (наприклад, швидке зношення асфальту), які мають зникнути із запровадженням даного контролю, а з іншого боку, це нововведення унеможливило перевезення більшої кількості товарів з невеликим перенавантаженням, відсутність достатньої кількості складських приміщень загалом, особливо спеціалізованих (наприклад, низькотемпературні, сухі тощо).

Дана проблема істотно загострилася від початку військової агресії Росії на Україну через те, що багато складів було підірвано чи знищено, а також велика їх кількість знаходиться на окупованих територіях. Старий парк авто, локомотивів, вагонів тощо [3]. Таким чином, логістична галузь стикається з великою кількістю перешкод для свого подальшого розвитку. Більшість проблем не зникли, і їх не тільки не було вирішено, а й навпаки, ситуація з ними погіршилася через вторгнення Російської Федерації в Україну.

Фармацевтична галузь в Україні об'єднує різні типи підприємств:

- Підприємства-виробники. Зазвичай вони виробляють різні субстанції, лікарські засоби, косметичну лікувальну продукцію, ветеринарні препарати тощо.

- Підприємства, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею товарів, які виробляються підприємствами-виробниками.

- Наукові заклади, що в основному виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, створюючи нові лікарські препарати, технологічні процеси, обладнання, методи контролю якості тощо.

- Навчальні заклади, що займаються підготовкою необхідних для галузі фахівців.

- Організації, які займаються інформаційно-аналітичним забезпеченням фармацевтичної галузі [4].

Усі ці підприємства так чи інакше взаємопов'язані та є критично важливими для України. Тому для ефективного та продуктивного існування всієї галузі вкрай необхідно, аби кожен суб'єкт цієї сфери виконував свою частину роботи якісно, вчасно та на високому рівні. Загалом, якісна та ефективна робота фармацевтичної галузі має прямий вплив на добробут всього українського населення.

Наявність необхідних ліків у аптеці, їх різноманіття, кількість, а відповідно й наявність потрібної сировини на виробництві в достатніх об'ємах та з тривалим терміном придатності грають визначну роль в розвитку та в успішному існуванні цієї сфери.

Також завдяки різним установам та організаціям, які прямо чи опосередковано стосуються виробництва товарів чи послуг в цій галузі, забезпечується наявність великої кількості робочих місць в Україні. Відповідно, організаційна структура та усі процеси даної галузі мають бути максимально ефективними, без зайвих витрат. Вони також обов'язково мають бути спрямовані на те, щоб надавати максимальну користь своїм споживачам. Проблеми, з якими стикнулася галузь від початку вторгнення Російської Федерації, хоч і були частково вирішені, але дані рішення не можна вважати стійкими та перманентними. Так чи інакше ситуація буде змінюватися, тож нові впровадження та покращення мають допомогти стабілізувати й без того хитке положення цієї галузі та забезпечити «імунітет» до нових викликів.

Ефективне функціонування всіх логістичних процесів є значущим фактором під час розвитку бізнесу, його роботи в цілому, прихильності вже наявних клієнтів та притоком нових. Від того, наскільки швидко, вчасно та в якому вигляді доставлять необхідний товар чи послугу, залежить репутація фірми, а також чи залишиться клієнт саме з цією компанією, чи знайде іншу. А в умовах воєнного стану вчасне та якісне транспортування життєво необхідних продуктів, таких як їжа та вода, медикаменти та інші товари, виступає одним з найважливіших процесів з-

поміж інших, адже від швидкості та об'ємів можливої доставки, наприклад, гуманітарної допомоги, може залежати ціле місто.

Саме тому оптимізація логістичної сфери має бути пріоритетним напрямком як в діяльності окремої фірми, так і в регулюванні з боку держави. Відповідно, вирішення проблем, з якими стикається логістична галузь, постає основним завданням, від вирішення якого залежить ефективність та якість роботи усєї сфери загалом.

Такі інструменти, як Just-in-time, Work-in-progress, Канбан вже не раз доводили свою ефективність та значимість при оптимізації логістичних процесів. Аби ефективно оптимізувати усю галузь, треба не просто шукати рішення для кожної окремої проблеми, а підійти до цього питання комплексно та застосовувати зміни не точково, а до усєї системи загалом.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Так, одним із перших завдань для будь-якої логістичної компанії чи фірми, яка має функції транспортування та доставки, має бути визначення потоку цінності усього логістичного процесу, що починається від запита клієнта до безпосередньо доставки до кінцевого споживача (клієнта). Для цього варто використати такий інструмент філософії Ощадливого виробництва, як Value Stream Mapping.

Цей інструмент дозволяє наочно та детально візуалізувати кожен крок в кожному процесі, що проходить товар від етапу замовлення до етапу кінцевої доставки. Детально візуалізуючи кожен процес, команда бачитиме де є зайві кроки, що не відіграють ніякої важливої ролі та не несуть споживачеві цінність, тобто усі наявні Муда, від яких варто позбутися. Дуже важливим етапом є Gemba kaizen, тобто відвідування місця, де відбувається несправність, або ж в даному випадку це є місце, роботу яких треба оптимізувати (склади, стоянки з вантажівками тощо).

Список літератури

1. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії : підручник 2-ге вид. Львів, 2006. 456 с.
2. Фармацевтична галузь. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/307/farmaceutichna-galuz>
3. Особливості забезпечення ліками в Україні в умовах війни. URL: <https://www.dw.com/uk/osoblyvosti-zabezpechennia-likamy-v-ukraini-vumovakh-viiny/a-61413607>
4. Як змінилась логістика в Україні за місяць війни. Logist.FM, 2022. URL: <https://logist.fm/publications/yak-zminilas-logistika-v-ukrayini-za-misyac-viyni>
5. Стан, тенденції та перспективи розвитку українського ринку логістики. Logist.FM, 2021. URL: <https://logist.fm/publications/stan-tendenciyi-taperspektivi-rozvitku-ukrayinskogo-rinku-logistiki>
6. Logistics Statista. URL: <https://www.statista.com/markets/419/topic/491/logistics/#overview>
7. Короленко Н.В. Управління якістю логістичних процесів на підприємствах: інтегральна парадигма. *Ефективна економіка*. № 11. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2494>
8. Костюк Г.В. Конкурентоспроможність фармацевтичної промисловості України. *Ефективна економіка*. № 11. 2013
9. Окландер М.А. Логістика: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 346 с.

References

1. Krykavskiy Ye. V. (2006). Lohistyka. Osnovy teorii. [Logistics. Fundamentals of theory]. 2nd ed. Lviv. Ukraine.
2. Farmatsevychna haluz. Farmatsevychna entsyklopediia. [Pharmaceutical industry. Pharmaceutical encyclopedia]. Available at: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/307/farmaceutichna-galuz>
3. Osoblyvosti zabezpechennia likamy v Ukraini v umovakh viiny. [Peculiarities of the supply of medicines in Ukraine during the war]. Available at: <https://www.dw.com/uk/osoblyvosti-zabezpechennia-likamy-v-ukraini-vumovakh-viiny/a-61413607>
4. Yak zminylas lohistyka v Ukraini za misiats viiny. [How logistics in Ukraine changed during the month of the war]. Available at: <https://logist.fm/publications/yak-zminilas-logistika-v-ukrayini-za-misyac-viyni>
5. Stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku ukrayinskoho rynku lohistyky. [State, trends and prospects of development of the Ukrainian logistics market. Logist.FM, 2021.]. Available at: <https://logist.fm/publications/stan-tendenciyi-taperspektivi-rozvitku-ukrayinskogo-rinku-logistiki>
6. Logistics Statista. Available at: <https://www.statista.com/markets/419/topic/491/logistics/#overview>
7. Korolenko N.V. (2013). Upravlinnia yakistiu lohistychnykh protsesiv na pidpriemstvakh: intehralna paradyhma. [Management of the quality of logistics processes at enterprises: an integral paradigm.]. *Efektyn`vna ekonomika*. [Effective economy]. (electronic journal). no. 11.
8. Kostiuk H.V. 2013. Konkurentospromozhnist farmatsevychnoi promyslovosti Ukrainy. *Efektyn`vna ekonomika*. № 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2494>
9. Oklander M.A. (2008). Lohistyka: Pidruchnyk. [Logistics: Textbook]. Tsentr uchbovoi literatury. Kyiv. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2023 р.